

Надія Алєндарь, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки Східноєвропейського національного університету імені Лєси Українки, м. Луцьк

ДО ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сьогодення вимагає нових підходів до управління сучасним загальноосвітнім навчальним закладом. Особливо актуальною залишається проблема підготовки керівників ЗНЗ, які, на жаль, не завжди мають спеціальну менеджерську освіту. Мета статті – розглянути особливості управління загальноосвітнім навчальним закладом у сучасних умовах, нові вимоги до професійної діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові слова: загальноосвітній навчальний заклад, керівник ЗНЗ, “управління”, “управлінська діяльність”, управління навчальним закладом.

Лит. 9.

Надежда Алєндарь, кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры педагогики Восточноевропейского национального университета имени Леси Украинки, г. Луцк

УПРАВЛЕНИЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМ УЧЕБНЫМ ЗАВЕДЕНИЕМ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Настоящее требует новых подходов к управлению современным общеобразовательным учебным заведением. Особенно актуальной остается проблема подготовки руководителей общеобразовательных учебных заведений, которые не всегда имеют специальное менеджерское образование. Цель статьи – рассмотреть особенности управления общеобразовательным учебным заведением в современных условиях, новые требования к профессиональной деятельности руководителя общеобразовательного учебного заведения.

Ключевые слова: общеобразовательное учебное заведение, руководитель общеобразовательного учебного заведения, “управление”, “управленческая деятельность”, управление учебным заведением.

Nadia Alendar, Ph.D. (Pedagogy)

Senior Lecturer of Pedagogic Department

Eastern European National University by L. Ukrainka, Lutsk

MANAGING COMPREHENSIVE EDUCATIONAL INSTITUTION IN MODERN CONDITIONS

Today requires the new going near a management modern general educational establishment. Especially actual is a problem of preparation of leaders of general educational establishments, which not always have the special manager's education. Purpose of the article – to consider the features of management general educational establishment in modern terms, new requirements to professional activity of leader of general educational establishment.

Keywords: *general education, Director, “Management”, “Management activities”, school management.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Протягом усього періоду існування незалежної України в освітньому середовищі нагромадилось чимало проблем, у тому числі й тих, які стосуються управління загальноосвітнім навчальним закладом у сучасних умовах. Зміни, які відбулися за останні роки в українському суспільстві, висувають нові вимоги до професійної діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу. Сучасні загальноосвітні навчальні заклади зазнають кардинальних змін, тому керівники повинні володіти такими знаннями та вміннями, які б дозволяли їм ефективно управляти в умовах, що швидко змінюються.

Аналіз останніх досліджень з досліджуваної проблеми. Проблема управління загальноосвітнім навчальним закладом у сучасних умовах відображена в працях як українських, так і зарубіжних педагогів. Зокрема, учені І.А. Зязюн, Ю.А. Конаржевський, В.Г. Кремень, О.Я. Савченко, Т.І. Шамова, Е.А. Ямбург особливу увагу надають гуманістичному, людино (дитино) центристському підходу в управлінні школою. У свою чергу, вчені Г.В. Єльнікова, Л.М. Калініна, В.І. Луговий, В.І. Маслов, В.В. Олійник, Н.Г. Протасова наголошують на необхідності професійної підготовки управлінців нової генерації; А.Г. Гуралюк, В.С. Лазарєв, В.І. Маслов, А.М. Моїсеєв, О.В. Овчарук, М.М. Поташник, О.І. Цимбал – на необхідності використання інноваційних підходів до управління навчальними закладами.

Мета статті – розглянути особливості та труднощі управління загальноосвітнім навчальним закладом у сучасних умовах, нові вимоги до професійної діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах керівник загальноосвітнього навчального закладу (ЗНЗ) знаходиться в складній ситуації, оскільки конкуренція на ринку освітніх послуг постійно зростає. Тому директор ЗНЗ має чітко знати усі потреби і запити споживачів і замовників освіти, створювати всі умови для розвитку та успішної діяльності навчального закладу.

Сьогодні керівники загальноосвітніх навчальних закладів, нажаль, не завжди мають спеціальну менеджерську освіту. Актуальною проблемою сьогодення залишається розвиток та підвищення професійної компетентності керівників навчальних закладів. Основну роль у вирішенні цієї проблеми відіграють інститути післядипломної педагогічної освіти, які мають забезпечити сприятливі умови для безперервного навчання, саморозвитку та самореалізації керівників ЗНЗ.

Управлінську діяльність дослідники визначають як цілеспрямовану взаємодію суб'єктів та об'єктів, що забезпечує становлення, стабілізацію, оптимальне функціонування та розвиток школи; як цілеспрямовану діяльність з узгодження суб'єкт суб'єктних стосунків і дій для підтримки функціонування й цілісності системи, а також цілеспрямований процес взаємодії особистостей, так і управління навчально-виховним процесом [2].

У свою чергу, В.Т. Шатун трактує управління як сукупність скоординованих заходів, спрямованих на досягнення визначеної мети. Сутність управління полягає в координуванні роботи інших людей [9, 8].

Слово “управління” відповідає латинському “administration”, що в перекладі означає “діяльність під чийось керівництвом, служба в підпорядкуванні”. Це найбільш загальне поняття, що поширюється на безліч процесів, явищ, об'єктів (державні, суспільні, господарські, технічні системи). Суть поняття “управління” визначається порізно у філософії, політекономії, кібернетиці, психології, праві, політології та інших науках. Деякі вчені в термін “управління” вкладають універсальне поняття, яке у кожному історичному епоху, у тому чи іншому державному устрої суспільства, з одного боку, зберігає в собі класичні риси й ознаки, а з іншого боку – наповнюється новим змістом, що відображає ті чи інші особливості історичної епохи.

Найчастіше термін “управління” визначають як: цілеспрямований вплив на об'єкт із метою змінити його стан чи поведінку у зв'язку зі змінами обставин; особливий вид діяльності, що не тільки зводиться до досягнення

цілей системи, організації, а й являє собою спосіб підтримки цілісності будь якої складної соціальної системи, її оптимального функціонування і розвитку; владні відносини, зміст яких визначається характером власності; самостійну науку [9].

Аналіз наукових джерел свідчить, що у різних визначеннях підкреслюється значення того чи іншого аспекту управлінської діяльності: управління – це процес впливу на діяльність окремого працівника, групи чи організації з метою досягнення максимальних результатів (акцент на такому елементі управлінської діяльності, як “вплив”, і на його цільовій спрямованості); управління є взаємодією між керівником і підлеглим йому персоналом (підкреслюється необхідність об’єднання зусиль для досягнення визначених результатів); управління – це особливий вид діяльності, що перетворює неорганізовану юрбу в ефективну, цілеспрямовану і продуктивну групу працівників (наголошується на важливості організуючого початку для ефективної спільної діяльності) [9].

У ході дослідження нами встановлено, що в теорії управління освітніми установами є чотири основні концепції управління. Так, перша з них виникла на початку ХХ ст. Вона ґрунтується на критерії економічної ефективності освітньої установи. В рамках цієї концепції освітня організація розглядається як замкнута, раціональна система, управління якою націлено на забезпечення її ефективності.

Друга концепція ґрунтується на критерії педагогічної ефективності. Вона спирається на положення психологічної науки, а в аналітичному плані базується на аналізі досвіду адміністраторів навчальних закладів, які орієнтовані на принципи біхевіоризму. Освітню організацію представники цієї концепції розглядають як напіввідкриту, органічну, природну систему, управління якою спрямоване на інтеграцію складових елементів із метою оптимізації її функціонування. Акцент у цій моделі робиться на людських стосунках і управлінській поведінці.

Третя модель управління базується на критерії гнучкості. У концептуальному плані вона спирається на теорії управління розвитком, розвитку організаційних структур, теорії випадковості, інституціонального розвитку.

Прихильники цієї концепції розглядають освітню організацію як відкриту й адаптивну систему. В процесі управління такою системою основне значення надається ситуаційним змінним зовнішнього середовища з метою забезпечення її політичної гнучкості.

Четверта модель управління базується на критерії релевантності. В її основі – положення екзистенціалізму, діалектичного методу, критичного реалізму і теорії людських стосунків.

У рамках цієї моделі освітня організація розглядається як цілісна система елементів, що взаємодіють у процесі управління якою фахівці спираються на свідомість і критичність суб'єктів, суперечливість і спільність цілей у контексті культурної релевантності [8, 32 – 33].

У свою чергу, Є.М. Хриков управління навчальним закладом визначає як діяльність керуючої підсистеми, спрямовану на створення прогностичних, педагогічних, психологічних, кадрових, матеріальнофінансових, організаційних, правових, медичних умов, необхідних для нормального функціонування і розвитку навчально-виховного процесу і реалізації цілей навчального закладу [8].

У контексті нашого дослідження конструктивною, на нашу думку, є структура психологічної готовності керівників, яка включає чотири основні компоненти: мотиваційний – це сукупність мотивів, адекватних цілям і завданням управління (соціальні, власне управлінські, педагогічні, особистісного розвитку та зовнішньої привабливості); когнітивний – це сукупність знань, необхідних для управління (загально управлінські та психологічні); операційний – це сукупність умінь і навичок практичного розв'язання управлінських завдань (власне управлінські та психологічні); особистісний – це сукупність важливих для управління особистісних якостей

пов'язаних зі ставленням до предмета діяльності, процесу виконання діяльності, інших учасників діяльності самого себе, суспільства [6, 6 – 7].

Для розкриття досліджуваної проблеми суттєвим є також з'ясування загальних механізмів управління розвитком ЗНЗ. Так, Л.М. Ващенко виокремлює сім важливих механізмів управління розвитком загальноосвітніх навчальних закладів у сучасних умовах: перехід на концептуальний рівень освітньої діяльності з орієнтацією на інноваційні процеси; відкритість школи до нововведень, укоріненість в регіональну стратегію розвитку освіти; систематичне проведення аналізу освітніх потреб суспільства та адаптація його основних ідей до контингенту школярів; створення служб підтримки ефективного протікання інноваційних процесів, використання моніторингових досліджень, психологічної служби, органів громадськості тощо; організація науковометодичних структур колегіального управління (кафедр, малих педагогічних рад, творчих команд тощо); створення нових форм підготовки педагогічних працівників до інноваційного пошуку; забезпечення державно громадського управління на рівні міжгалузевих взаємозв'язків (через інтеграцію із структурами інших відомств та установ: культурою, медициною, службою у справах сім'ї та молоді тощо) [1].

З аналізу різних наукових джерел випливає, що основними характеристиками сучасних освітніх організацій, які враховуються у процесі менеджменту є: відкритість системи, що передбачає постійне врахування змін, які відбуваються у соціальному середовищі; швидка адаптація до нових підходів у суспільному розвитку та трансформація їх у новий зміст навчання, нові освітні та інформаційні технології, нові стратегії взаємодії між учасниками управлінського та навчально-виховного процесів, нові психологічні характеристики учасників такої взаємодії тощо; постійне навчання, результатом якого є стратегічне мислення і бачення майбутнього, сильна корпоративна культура, командний принцип роботи та вільний обмін інформацією; функціонування на засадах гуманістичного менеджменту [4, 8].

Висновки. Отже, узагальнюючи проаналізовані наукові джерела, можемо зробити висновок, що для ефективного управління ЗНЗ у сучасних умовах керівник має бути готовим до швидких змін, постійно підвищувати свою професійну компетентність, створювати сприятливі умови для здійснення дослідно-експериментальної діяльності, впроваджувати різноманітні інноваційні освітні проекти, підтримувати та заохочувати педагогів-новаторів.

Управлінська діяльність директора загальноосвітнього закладу повинна бути спрямована на координацію зусиль усіх учасників навчально-виховного процесу для розвитку та процвітання освітнього закладу, а відтак подальшого науково-методичного дослідження потребує визначення змісту, форм і методів формування та вдосконалення управлінської компетентності керівників сучасних ЗНЗ, шляхи оптимізації моніторингу управлінської діяльності педагогічних керівників.

1. Ващенко Л.М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: монографія / Л.М. Ващенко. – К.: Видавниче об'єднання “Тираж”, 2005. – 380 с.

2. Даниленко Л.І. Модернізація змісту, форм і методів управлінської діяльності директора загальноосвітньої школи: монографія / Л.І. Даниленко. – К.: Логос, 1998. – 272 с.

3. Даниленко Л.І. Освітній менеджмент: Навчальний посібник / Л.І. Даниленко, Л.М. Карамушка. – К.: Шкільний світ, 2003. – 400 с.

4. Демчук В.С. Основи освітнього менеджменту / В.С. Демчук. – К.: Ленвіт, 2007. – 263 с.

5. Карамушка Л.М. Психологія управління закладами середньої освіти / Л.М. Карамушка. – К.: Ніка-Центр, 2000. – 332 с.

6. Кредісов А.І. Менеджмент для керівників / А.І. Кредісов, Є.Г. Панченко, В.А. Кредісов. – К.: Знання, 1999. – 556 с.

7. Пліш І.В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій управління якістю освіти в загальноосвітніх навчальних закладах: автореф.

дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.10 “інформаційно-комунікаційні технології в освіті” / Пліш Ірина Валеріївна – Київ, 2012. – 20 с.

8. Хриков Є.М. Управління навчальним закладом: Навч. посіб. / Є.М. Хриков. – К.: Знання, 2006. – 365 с.

9. Шатун В.Т. Основи менеджменту: Навчальний посібник / В.Т. Шатун. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. – 376 с.

Алендарь Н. І. До проблеми управління загальноосвітнім навчальним закладом у сучасних умовах [Текст] / Н. І. Алендарь // Молодь і ринок. – березень 2015. – № 3 (122). – С. 127–130.